

Column

Creatieve vernietiging

Gascentrales in de mottenballen. Nieuwe businessmodellen voor energiebedrijven. Afschrijvingen op de Vattenfall-investering in Nuon. Expansie van wind en zonne-energie. CEO's luiden de noodklok over de betrouwbaarheid van de energievoorziening. Een energieakkoord dat als een doorbraak gezien wordt, terwijl het tegelijkertijd keihard bekritiseerd wordt. Dat ziet er niet best uit.

Creative destruction was het begrip dat Joseph Schumpeter in 1942 gebruikte om te beschrijven hoe economische vooruitgang ontstond. Hij beschrijft hoe nieuwe technologieën, producten, markten en vormen van bedrijfsorganisatie het einde betekenen van bestaande economische structuren. Een constant proces van vernietiging en vernieuwing is de evolutionaire kern van het kapitalistische ontwikkelingsmodel; van paard en trekschuit naar de spoorwegen, en later naar auto-mobielen en vliegtuig.

Je kan zeggen dat Schumpeter het argument verschafte om de teloorgang van traditionele industrieën, bedrijven en banen te accepteren. Er komen nieuwe activiteiten met revolutionaire technologieën voor in de plaats, die de behoeften van nieuwe, grotere groepen consumenten in vervulling doen gaan, op een veel efficiëntere manier. Het verlies aan banen in oude industrieën wordt gecompenseerd door een algemene vergroting van de maatschappelijke welvaart en betere werkgelegenheid in andere, meer productieve, sectoren. Dat suggereert dat de maatschappij, enerzijds, vooruitgang door innovatie in techniek en organisatie zou moeten stimuleren, terwijl zij anderzijds de consequenties daarvan in de vernietiging van het oude voor lief zou moeten nemen.

Dit is vanuit een maatschappelijk perspectief natuurlijk te verdedigen. Ik geloof

niet dat er iemand is die betreurt dat de Limburgse kolenmijnen gesloten zijn en dat kolen vervangen werden door aardgas. Dat neemt niet weg dat de provincie Limburg, vooral de mijnwerkersgemeenschap, jarenlang geplaagd is door werkloosheid en sociale neergang. Dit ondanks het feit dat er compensatie geboden werd door nieuwe industrieën en het sociale stelsel. De Nederlandse samenleving als geheel plukte de vruchten van het gas, maar in Limburg waren dat ook zure druiven.

De vraag dringt zich op of we in de energiesector nu weer te maken hebben met creatieve vernietiging à la Schumpeter. Zijn de tranen van de traditionele energieleveranciers de logische reactie van een oude industrie, aan de vooravond van een revolutionaire modernisering van de energievoorziening die hen weldra buitenspel zal gaan zetten? Worden zij slechts creatief vernietigd door lokale energie-initiatieven, schalliegasvrije gemeentes, individuele eigenaren van zonnepanelen, offshore windparken, elektrische auto's, smart grids en energiezuinige apparaten in huizen en bedrijven, die de nieuwe bouwstenen gaan vormen van een nieuw en uiteindelijk veel beter systeem voor de energievoorziening?

Schumpeter legde de nadruk op ondernemerschap en concurrentie als cruciale drijvende krachten voor innovatie in

nieuwe technologieën, producten, diensten, industrieën en organisatievormen. Concurrerende entrepreneurs innoveren, gedreven door hun perspectief op winst, en bieden consumenten lagere prijzen, betere performance, snellere service, status, vormgeving, etc. Die consumenten maken op basis van hun eigen afwegingen een keuze uit het aanbod. De meest succesvolle entrepreneurs zijn diegenen die er het best in slagen tegemoet te komen aan de individuele wensen van consumenten.

Dat is mooi als het om producten en diensten gaat waarbij noch de productie, noch het gebruik ervan, consequenties hebben voor derden en als individuele afnemers en aanbieders hun eisen en prijzen op elkaar afstemmen. Maar bij het kopen en verkopen van energie zijn alle partijen gebonden aan productie, transport en opslaginfrastructuur, waarbij netwerkeffecten en schaalvoordelen van groot belang zijn. Iedere afnemer is uiteindelijk afhankelijk opslag- en back-up faciliteiten, om verzekerd te zijn van energie als de wind niet waait en de zon niet schijnt. Bovendien moet energie getransporteerd worden, want het aanbod en de vraag bevinden zich niet altijd op dezelfde plaats. Naarmate de preferentie voor zonne- en windenergie stijgt bij de afnemers, gestimuleerd door aantrekkelijke arrangementen, en steeds meer entrepreneurs daarin gaan voorzien, zal de vraag naar dit soort diensten steeds meer van 'incidentele' aard zijn.

Dat betekent dat er bedrijven moeten zijn die dit soort diensten aanbieden, ook als die maar een paar uur per jaar ingezet worden en daardoor erg duur zijn. Vooralsnog wordt die achtervang geleverd door de traditionele energieproducenten en netwerken. Dit zijn de partijen die klagen dat ze de zure

druiven plukken van de verschuiving richting duurzaam en het eroderen van hun oorspronkelijke markt. Te duur!

Zijn dat nu krokodillentranen en is hier slechts sprake van Schumpeter's creatieve vernietiging ten bate van de vooruitgang? Als altijd zijn er twee dingen. Enerzijds is er inderdaad sprake van innovatie, nieuwe schonere technologie en nieuwe rollen voor de productie en het transport van energie. Anderzijds blijft het een feit, dat deze ontwikkeling plaatsvindt in de context van een verknoopt netwerk dat belangrijke systeemtaken vervult, die niet snel zullen verdwijnen. Daarom geldt voor de energiesector dat creatieve vernietiging gepaard moet gaan aan een creatief behoud van systeemfuncties. Daar zou toch een uitdaging voor entrepreneurs moeten liggen. En vermoedelijk ook wel voor de overheid. ■

Aad Correljé is universitair hoofd-docent Economie van Infrastructuur aan de TU Delft en verbonden aan het Clingendael International Energy Programme.